

❖ An Lúibín ❖

20 Feabhra 2008

Briseadh na long

Two of the mainstays of journalism in Irish are in danger – the newspaper Lá Nua and the journal Comhar.

Is gearr ó bhí daoine ag caoineadh na hirise Gaeilge is tábhachtaí (má fhágaimid *Feasta* as an áireamh) tar éis gur chaill sí an maoiniú is mó a bhí aici. I Meán Fómhair 2007 bheartaigh Foras na Gaeilge ar gan a thuilleadh airgid a thabhairt don iris *Comhar*. I ndaichidí an fichiú haois a cuireadh an iris ar bun, agus ó shin i leith thug sí spás do scríbhneoirí óga go háirithe. Déarfadh daoine éigin freisin gur beag léirmheastóireacht a rinneadh ar nua-litríocht na Gaeilge sula raibh *Comhar* ann. Fágann cailliúint an mhaoinithe go bhfuil an iris ag brath ar na síntiúis anois.

Tá bord nua ag Comhar agus beidh siad ar lorg maoinithe in áiteanna eile. Chomh maith leis sin, táthar ag smaoineamh ar chur isteach ar chonradh le haghaidh iris mhíosúil atá le fógairt ag Foras na Gaeilge. Cibé scéal é, leanfaidh siad orthu ag cur eagrán amach go dtí mí na Bealtaine, agus súil acu nach dtréigfidh na scríbhneoirí agus na léitheoirí iad. Mar a dúirt iriseoir seanchleachta Gaeilge linn, bhain an deacracht chéanna le *Comhar* is a bhaineann le lucht scríbhneoireachta na Gaeilge i gcoitinne - nach bhfuil líon mór léitheoirí inniu ann mar a bhí tráth. Tá mic léinn ag déanamh Gaeilge sna hollscoileanna, agus gan a fhios acu go bhfuil *Comhar* ann.

Tá an nuachtán *Lá Nua* ag cailleadh £2,000 sa tseachtain agus ní féidir lena fhoilsitheoir, Grúpa Mheán Bhéal Feirste, an cailleanas sin a sheasamh. Iarradh €100,000 sa bhreis ar Fhoras na Gaeilge, agus idir an dá linn bhí ar an nuachtán a fhógairt go dtabharfaí bóthar agus bata don fhoireann. De réir mar atá an scéal faoi láthair, ní fhoilseofar an nuachtán tar éis 29 Feabhra.

Ar bheagán costais a cuireadh *Lá Nua* amach riamh, agus tá sé á léamh ag Gaeilgeoirí ar fud an domhain. Thosaigh sé le misneach agus cúpla pingin, agus anois is earra snasta é. Dúradh leis an bhForas, agus cabhair á lorg, gurbh fhéidir an nuachtán a fhoilsiú ar an Idirlíon amháin fad is a bhí cúrsaí gnó á réiteach, agus sár-eagrán clóite á chur amach uair sa tseachtain do na síntiúisóirí. Shíl an Foras gur shárú conartha an réiteach sin, tuairim nár aontaigh lucht *Lá Nua* léi; ina áit sin, áfach, d'iarr siad €100,000 lena gothú go dtí deireadh na bliana.

Deir lucht *Lá Nua* nach mbeadh gá le cabhair ar bith dá mbeadh na rialtais sa dá chuid d'Éirinn sásta íoc as fógraí Gaeilge sa nuachtán. Tá Rialtas na Poblachta ag foilsiú fógraí i mBéarla agus i dteangacha eile sna meáin Bhéarla. Ba bheag an stró orthu a leithéid a dhéanamh i nGaeilge.

Misneach thar lear

Ireland's Minister for Irish (and other things) is encouraging the use and teaching of Irish overseas, especially in America.

Ba dheacair a chur i leith Aire na Gaeltachta go bhfuil sé éadóchasach faoi chinniúint na teanga. I dtús mhí Eanáir dúirt sé gur chóir do Ghaeilgeoirí i dtíortha eile mionGhaeltachtaí a chur ar bun ann. An iomarca dóchais aige ansin, b'fhéidir, ach is cosúil go mbeidh rath éigin ar an airgead

(timpeall €600,000) atá á sholáthar ag Rialtas na hÉireann chun Coimisiún Fullbright, malartán léinn, chun an teanga a chur á múineadh in ollscoileanna na Stát. Cuirfear an t-airgead ar fáil trí Chiste na Gaeilge, ciste a thugann cabhair d'eagraíochtaí agus do thionscnaimh thar lear chun an teanga a chur chun cinn.

Fostófar cúntóirí teagasc de bharr na scéime seo, agus bhí an tAire ag moladh do chéimithe tairbhe a bhaint aisti agus a gcuid Gaeilge a úsáid.

Coláiste na hOllscoile BÁC agus an Ghaeilge

UCD was heavily criticised last year for dispensing with Old and Middle Irish. Now the balance has been more than restored.

Tá ceithre ollúnacht nua ag UCD – seanGhaeilge, Gaeilge Mheánaoiseach, Nua-Ghaeilge agus Seandálaíocht Cheilteach. Rinneadh é seo tar éis athbhreithniú a dhéanamh ar staid an Léinn Ghaeilge san ollscoil.

Socraíodh anuraidh nach mbeadh seanGhaeilge agus meánGhaeilge ar fáil mar ábhair chéime, rud a chuir díomá agus fearg ar mhóráin scoláirí. Bhí inní ar na húdaráis faoina laghad mic léinn a bhí ag déanamh staidéir ar na hábhair sin agus faoina laghad taighde a bhí á fhoilsiú.

Anois tá cúiteamh déanta. Deir UCD go bhfuil i bhfad níos mó mac léinn ag gabháil do na príomhábhair agus i bhfad níos daoine ag déanamh MA agus PhD, gan trácht ar chúrsa nua a bheith ann i gcomhair mac léinn nach ndearna Gaeilge roimhe sin. Is deacair a dhéanamh amach cén bhaint atá ag an athrú iontach seo le conspóid na bliana seo caite.

Ní mór a fhiafraí arís (gan suil le freagra) cathain a bheidh Gaeilge ar fáil mar ábhar céime in aon ollscoil Astrálach. Is féidir staidéar a dhéanamh ar an léann Éireannach i gcúpla áit, léann nach mbaineann sa chás seo le teanga ar bith ach Béarla. B'fhéidir go dtiocfadh ciall le haois.

Raidió na Life

One of Ireland's most progressive and diverse community radio stations – one which broadcasts entirely through Irish – has had its licence renewed.

Tá Raidió na Life suite i mBaile Átha Cliath agus é ar na stáisiúin phobail is suntasaí in Éirinn. I nGaeilge amháin a chraolann sé agus is iomaí craoltóir proifisiúnta a fuair a chuid traenála ann. Tá sé le cloisteáil le cúig bliana déag, agus is beag stáisiún pobail eile a mbeadh an éagsúlacht chéanna ag baint leis maidir le hábhar. Is gearr ó fuair an fhoireann an dea-scéal ó Choimisiún Craolacháin na hÉireann: tá athnuachan déanta ar a chonradh craolacháin, rud a ligfidh don stáisiún fanacht ar an aer go dtí 31/1/17.

Tá baint ag Raidió na Life le Comharchumann Raidió Átha Cliath Teoranta, dream a chuaigh i mbun oibre ar 4/7/89 chun seirbhís chuimsitheach chraolacháin a thabhairt i nGaeilge do mhórchéantar Bhaile Átha Cliath, beag beann ar bhrabach.

Thosaigh Raidió na Life ag craoladh sa bhliain 1993, agus tá sé le coisteáil i gcónaí ar www.rnl106.com.

Foclóir Béarla-Gaeilge

By 2012 a replacement for the time-worn English-Irish dictionary of de Bhaldraithe should be available.

Tá foclóir cuimsitheach ar na bacáin a thiocfaidh in áit shaothar de Bhaldraithe, agus táthar ag súil go mbeidh sé le fáil faoin mbliain 2012. Beidh gach téarma agus focal is nua ann, agus is fiú a chuimhneamh nach ndearnadh athchóiriú ar fhoclóir de Bhaldraithe ón uair a cuireadh amach é beagnach caoga bliain ó shin.

Foilseofar an saothar nua go leictreonach agus mar leabhar. 50,000 ceannfhocal a bheidh ann agus neart bríonna agus samplaí á leanúint. Sheachain de Bhaldraithe cuing an Chaighdeáin go minic agus samplaí á dtabhairt, rud a chuir le sainbhlás an fhoclóra agus a léirigh tionchar chaint na Gaeltachta mar a bhí sí ag an am. Ba chainteoirí dúchais iad na heagarthóirí cunta go léir agus bhí an saibhreas céanna teanga ag an gcuid eile den mheitheal.

Tháinig athrú ar an saol agus ar an nGaeilge ó shin, agus beidh a rian sin le haithint ar an bhfoclóir nua, cé nach scarfaidh cuid againn chomh furasta sin leis an seancheann, ná leis an Duinníneach ach oiread. Níl a fhios againn an ngéillfidh an ceann nua do riachtanas na nAstrálach. An mbeidh Gaeilge ar *wattle* ann?

Gaeilge gharbh

Irish is far from being a general medium of policy and administration in its native land. Already, though, it has a characteristic official jargon, marked by lumpy circumlocation.

Is fusa ná riamh samplaí den bhéarla gearr cnapánach oifigiúil a aimsiú i dteanga na nGael. Ní féidir dul thar athbhreithniú bliantúil Údarás na Gaeltachta don bhliain 2007. Cuireadh treise ar staid 'chriticiúil' na Gaeltachta. Níor insíodh an fhírinne – go bhfuil an créatúr ar bhéala báis agus práinn leis an sagart.

Is cuí, ar shlí, go bpléifí an scéal sa bhéarla gearr úd, agus blas láidir an phreasráitis air – preasráiteas a scríobhadh i mBéarla ar dtús. Tá coiste le bunú le 'gníomhphlean comhtháite a aontú'. Leanfaidh an tÚdarás 'de thionscnaimh teanga, dírithe ar an Ghaeilge a chothú, lena gcuid cliantaí'. Tá doiléire ag roinnt leis an abairt sin ach seo saghas aistriúcháin: *Leanfaidh an tÚdarás air ag cothú na Gaeilge i measc mhuintir na háite.*

Deirtear linn freisin go gcreideann an tÚdarás go bhfuil 'forbairt na hollscolaíochta trí Ghaeilge riachtanach dá straitéis le céimithe a sholáthar don fhórsa saothair'. Cuspóir inmholta é sin, ach b'fhéarr é a chur in iúl i nGaeilge ghlan: *Creideann an tÚdarás, de réir mar is cuspóir dó, gur gá ollscolaíocht Ghaeilge a chur chun cinn le go mbeadh céimithe ann a bheadh ullamh chun oibre.*

Cinntíonn sé seo (a deirtear) go mbeidh 'rochtain ar oideachas tríú leibhéal trí Ghaeilge ar fáil sa Ghaeltacht, rud a chiallóidh go mbeidh tionchar dearfach teangeolaíochta agus socheacnamaíochta ar na pobail sin ina bhfuil na hionaid agus na cúrsaí lonnaithe'. Smaoineamh álainn eile, agus seo an t-aistriúchán arís: *Cinntíonn seo go mbeidh oideachas tríú leibhéal ar fáil trí Ghaeilge sa Ghaeltacht, rud a rachaidh ar sochar don teanga agus don phobal mar a bhfuil na hionaid agus na cúrsaí le fáil.* Ina chuideachta sin, deirtear linn, tá fostaíocht d'ardchaighdeán á cruthú agus á cur ar fáil sna hionaid seo. Más maith is mithid, agus seo arís i nGaeilge é: *Tá postanna an-mhaithe á gcur ar fáil sna hionaid seo.*

Níl deireadh fós leis an eolas atá le scagadh as an athbhreithniú. Deirtear linn gur choinnigh an tÚdarás 'Gaelsaoire' mar bhranda agus uirlís margaíochta ach chuir siad béim 'ar thacaíocht mhaoinithe a chur ar fáil do lucht seirbhísí turasóireachta le go ndéanfaid siad féin a gcuid

margaíochta'. I bhfocail eile: *Choinnigh an tÚdarás an t-ainm 'Gaelsaoire' ar mhaithe le cúrsaí margaíochta ach bheartaigh sé ar bhreis airgid a thabhairt do lucht turasóireachta le go ndéanfaidís sin a gcuid féin den obair.*

Seo an clabhsúr. Shocraigh siad ar thacaíocht a thabhairt d'fhéilte áitiúla a raibh cumas fáis iontu agus sé cinn de thograí eiseamláireacha a fhorbairt thar tréimhse trí/ceithre bliana. Tagann 'cumas fáis' ó 'capacity for growth,' gan amhras, ach tá cuma sách Gaelach air. *Shocraigh sé ar thacú le féilte áitiúla a raibh cumas fáis iontu agus sé thogra a chur chun cinn mar eiseamláirí ar feadh trí nó ceithre bliana.*

Iris nua

A new on-line magazine in Irish.

Iris nua idirlín Ghaeilge atá chugainn, agus í lomlán, más fíor, le tuairimí ar an gceol, ar scannáin, ar chúrsaí stíle, ar an teicneolaíocht, ar thaisteal agus ar chúrsaí collaíochta. Beidh idir 10 agus 12 leathanach PDF inti agus beidh sí ar fáil go míosúil, saor in aisce, ag www.nosmag.com.

Is dócha go mbeidh an iris beo ar an bhfógraíocht, agus beidh meascán scríbhneoirí ann, cuid acu an-chleachta ar an gceird. 'Léargas stílmhear' ar an saol a gheobhaidh tú inti, de réir mar a deirtear - rud a mheallfaidh an t-aos óg, dream téacsála agus taistil.

Scoil Gheimhridh Chumann Merriman

A winter conference on the standard grammar and spelling of Irish – things that work well, and things that don't.

Forbairt na Gaeilge 1958-2008 a bhí mar théama ag Scoil Gheimhridh Chumann Merriman i gCathair na Mart, Co Mhaigh Eo, ar 1/2/08, agus an Caighdeán Oifigiúil á phlé go bríomhar. Tháinig Gramadach na Gaeilge agus Litriú na Gaeilge amach sa bhliain 1958 agus tá sé againn go fóill, cé go bhfuil coiste ann chun é a athscrúdú. (Féach tuairisc le Máire Ní Chinnéide ar *The Irish Times*, 6/2/08.)

An tOllamh Nicholas Williams a phléigh *Caighdeánú na Gaeilge*, agus cuntas géar greannmhar aige ar an scéal, más fíor. Bhí an chuid is neamhrialta den Chaighdeán á gcíoradh ag Máire Ní Fhinneadha, múinteoir agus tráchttaire, ag an Dr Antain Mac Lochlainn, aistritheoir agus scríbhneoir, agus ag an Dr Pádraig Ó Mianáin, taighdeoir foclóireachta. Bhí an t-Ollamh Máirtín Ó Murchú ag caint faoi leabhar le Liam Mac Mathúna, *Béarla sa Ghaeilge – Cabhair Choigríche: An Códmheascadh Gaeilge/Béarla i Litríocht na Gaeilge 1600-1900*. Bhí Pádhraic Ó Ciara, Leas-Cheannasaí ThG4, ag caint faoina gceird féin - *Fís an Fhocail*.

Dúradh nach dtagann cuid de ghramadach an Chaighdeáin le caint an bhaile sa Ghaeltacht, rud a d'fhéadfadh cur as do na daltaí. Bhí an Caighdeán go maith, tríd is tríd, cé nár mhór trí rud a leasú: an riail faoi urú nó séimhiú tar éis réamhfhocal, na rialacha faoin nginideach agus na rialacha faoi uimhreacha. Dúradh freisin nach bhfuil an Caighdeán agus Foclóir Gaeilge-Béarla Uí Dhónaill ar aon intinn i gcónaí – molann na Caighdeán 'ní ionann' agus 'ní amhlaidh,' mar shampla, ach 'ní hionann' agus 'ní hamhlaidh' is rogha leis an bhFoclóir. Níl roinnt foinsí údarásacha eile ag teacht lena chéile ach oiread.

Tugadh aird ar scríbhneoireacht don scáileán, rud a tháinig chun cinn go mór sna blianta deireanacha seo. Thosaigh an scéal le scannáin Ghael Linn (*Mise Éire* agus eile), agus tháinig

feabhas ar an gceird in RTÉ agus sa tionscnamh teilifíse a dtugtar TG4 anois air. Is minic a chaithfidh an focal géilleadh don phictiúr agus gur gá don scríbhneoir géilleadh don mheitheal.

Cúrsaí an réigiúin

Generals still in power, an ex-general dead, an attempted coup d'état. The facts of power to Australia's north.

Tá Burma imithe ón nuacht, ach níor imigh na cúiseanna a bhí leis an éirí amach anuraidh agus leis an easaontas atá beo fós faoi thalamh. Tá feidhmeannaigh rialtais ag beartú bunreacht nua le ceithre bliana déag anuas, agus anois tá an rialtas lena chur faoi bhráid na ndaoine. Is léir cheana nach gcuirfidh sé áthas ar lucht daonlathais: beidh ceannaire an airm ina Uachtarán agus ní bheidh cead cainte ag an té atá thíos. Toradh nádúrtha é seo ar an meon a léiríodh cheana: manaigh á gcur ó chóta agus á marú, daoine óga á mbualadh agus á lámhach, easaontóirí á gcur i ndol. Fanann íomhánna áirithe sa chuimhne, ar nós an chinn seo: an cailín óg nach raibh a fhios aici ar chóir di seasamh nó suí nuair a tháinig an lucht slándála ina timpeall agus ar bhris póilín a cloigeann le buille dá bhata.

Ní mhairfeadh na ginearáil i gcumhacht gan saighdiúirí, ach níl i gcuid mhaith de shaighdiúirí Bhurma ach páistí – buachaillí chomh hóg le deich mbliana d'aois. Bíonn lucht earcaithe rompu ag stáisiúin, ag bpictiúlanna agus ag taeshiopaí, ar lorg creiche. Nuair a théann na buachaillí sna saighdiúirí (agus tá na mílte acu ann) crostar orthu dul chun cainte lena muintir agus luaitear aois bhréige leo chun an scéal a chur as a riocht. As sin amach bíonn siad ag troid le ceannaircigh, ag iompar earraí nó ag déanamh leatroma ar shibhialtaigh. Iad ag maireachtáil ón lámh go dtí an béal sa dufair agus bás á bhagairt orthu ag an bhfiabhras, ag na mianaigh agus ag na hurchair.

Anuas go dtí deireadh na n-ochtóidí is iad na ceannaircigh eitneacha ba mhó a bhain feidhm as buachaillí armtha (rud a dhéanann siad fós). Saighdiúirí proifisiúnta is mó a bhí sna fórsaí armtha. Tar éis na bliana 1888, nuair a cuireadh lucht agóidíochta faoi chois, tháinig méadú mór ar na fórsaí, agus neart treallaimh mhíleata á cheannach dóibh – gunnaí móra ón India, eitleáin agus tancanna ón Rúis agus ón Úcráin, heileacaptair ón tSín. Ní raibh ag teastáil ach na fir, agus cheal fear rugadh ar na buachaillí. Ach tá saighdiúirí in easnamh i gcónaí, agus an oiread sin acu ag tréigean na mbeairicí. Níl i mórán de na saighdiúirí fásta féin ach baciaigh agus mionchoirpigh, daoine atá ag iarraidh an ainneise a sheachaint.

Ní féidir gunnaí agus teicneolaíocht a cheannach gan sparán teann, agus tá an rialtas ag brath go mór ar adhmaid, ar ola agus ar sheoda a dhíol, go háirithe rúibíní agus séad. Tagann os cionn 90% de rúibíní an domhain ó Bhurma, agus tá smacht ag an stát ar an gcuid is mó den mhianadóireacht, in éineacht le lucht gnó uaireanta. Deirtear go bhfuil drochbhail cheart ar na sclábhaithe (agus neart páistí ina measc) a dhéanann an obair. Maláire, eitinn agus SEIF á gcrá, agus sracaireacht ar siúl ag na maoir. Tá na mianaigh contúirteach, tá an tír á truailliú agus gabhtar talamh de láimh láidir. Idir an dá linn bíonn rúibíní ar ceant dhá uair in aghaidh na bliana agus ceannaithe ó thíortha eile ag baint an dorais dá chéile á lorg, daoine ón Téalainn agus ón tSín go háirithe. Tagann os cionn dhá mhiliún dollar isteach ar bhois an rialtais dá bharr gach bliain dá bharr, airgead a theastaíonn go géar uathu agus geilleagar na tíre chomh dona sin.

Tá fuath ag bunadh na tíre do na ginearáil, rud a thuigeann a gcuid spairí agus sceithirí go maith. B'fhéidir nach dtuigeann na ginearáil féin é, ach tiocfaidh lá breithiúnais eile.

San Indinéis fuair ginearál eile bás, Suharto: chaoin daoine éigin é agus mhallachtaigh daoine eile é, agus tá na húdaráis ag iarraidh fós na milliúin dollar a ghoid a mhuintir a fháil ar ais. Cibé moladh a fuair sé ní raibh sé gan bhunús. Rinne sé cion fir agus a thír ag baint neamhspleáchais amach tar éis an chogaidh, agus nuair a tháinig sé faoi réim mar Uachtarán chuir sé oideachas ar

fáil don phobal go léir. Ach rialaigh sé an Indinéis leis an lámh láidir, agus d'éirigh sparán a chlainne ramhar le monaplachtaí. Níor chealaigh a bhás fadhbanna na tíre, ach laghdaigh sé cuid de na bacainní a bhí roimh lucht a bhfuascailte.

Tá rian Suharto agus na nginearál ar Thíomór Thoir go fóill. Thug na hIndinéisigh bóithre maithe agus scoileanna don áit, agus scrios cuid mhaith dá raibh ann agus iad ag imeacht. D'fhág siad ina ndiaidh tírín a bhí an-bhocht agus a raibh daoine ann a raibh olc acu dá chéile. Anois tá airgead i dtaisce ag an rialtas, a bhuíochas sin ar an ngás nádúrtha, ach níl na postanna ar fáil, agus is gearr ó d'ionsaigh ceannaircigh an Príomh-Aire agus an tUachtarán. Is mór an difríocht a dhéanfadh uisce reatha, leictreachas, bolg lán agus cúpla pingin sa phóca – rudaí nach bhfuil le fáil i gcuid mhaith den tír. Tá na Portaingéalaigh ag iarraidh dul i bhfeidhm ar an tír arís tar éis faillí a dhéanamh ina seanchoilíneacht leis na céadta bliain, agus cuid den chúiteamh sin is ea múinteoirí Portaingéilise a sholáthar. Ba bheag an t-ionadh, áfach, dá dtiocfadh an Indinéis ar ais tar éis cúplá glúin mar theanga bhreise.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun colger@melbpc.org.au nó chun ColinG.Ryan@ato.gov.au

If you do not want to receive further editions of this newsletter, please send a message accordingly to colger@melbpc.org.au or ColinG.Ryan@ato.gov.au